

УДК 316.6:159.942]:[159.947.5-057.875:17.024.4]
DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-4-11>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНИХ СТРАХІВ ТА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Шевченко Н. Ф.

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-5297-6588
shevchenkonf.20@gmail.com*

Пріт О. С.

*магістрантка кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0000-8497-6171
pritolga4@gmail.com*

Ключові слова: мотиваційна сфера особистості, мотивація досягнення успіху, страхи, соціальні страхи, студентський вік.

У статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку мотивації досягнень та переживання соціальних страхів в осіб студентського віку. Зіткнення з кардинальними змінами у політичній, соціально-економічній та культурній сферах призводить до втрати адаптаційних механізмів, появи невпевненості, тривоги та страху, що особливо гостро проявляється у студентському віці – періоді активної участі у соціальних сферах, виконання різноманітних соціальних ролей та зосередження на професійному становленні. Вивчення взаємозв'язку між мотивацією досягнень і соціальними страхами стає надзвичайно важливим у сучасних умовах, оскільки відкриває складні механізми регулювання соціальної поведінки, даючи змогу глибше зрозуміти, як соціальні оцінки впливають на мотивацію та успішність особистості. Результати дослідження показують, що для більшості досліджуваних осіб студентського віку характерний середній рівень прояву мотивації досягнення. Розподіл досліджуваних за рівнями прояву мотивації досягнення демонструє наявність чотирьох груп за проявом цієї мотиваційної тенденції (від низького до надто високого рівня). Вивчення особливостей прояву соціальних страхів засвідчило, що за загальною вибіркою в досліджуваних студентів на високому рівні проявляється страх невдачі та поразки, на середньому рівні – страхи неприйняття, пригнічення та самостійності, а на низькому – страхи втрати та комунікації. За результатами кореляційного аналізу зроблено висновок про те, що високий рівень мотивації досягнення успіху є оптимальним для зниження різних типів соціальних страхів. Негативні (обернені) зв'язки між високою мотивацією досягнення успіху і соціальними страхами вказують на те, що зі зростанням мотивації зменшується інтенсивність страху невдачі й поразки, страху неприйняття та пригнічення, страху втрати, страху самостійності та страху комунікації. Підтвердилося припущення про те, що соціальні страхи характеризуються віковою специфікою в період студентства; існують відмінності у прояві соціальних страхів залежно від рівня мотивації досягнення успіху.

FEATURES OF THE RELATIONSHIP OF SOCIAL FEARS AND ACHIEVEMENT MOTIVATION IN THE STUDENT AGE

Shevchenko N. F.

*Dr. Sc. in Psychology, Professor;
Professor at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5297-6588
shevchenkonf.20@gmail.com*

Prit O. S.

*Master's Student at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0000-8497-6171
pritolga4@gmail.com*

Key words: *motivational sphere of personality, achievement motivation, fears, social fears, student age.*

The article presents the results of an empirical study of features of the relationship between social fears and achievement motivation in student age. Collision with radical changes in the political, socio-economic and cultural spheres leads to the loss of adaptation mechanisms, the appearance of insecurity, anxiety and fear, which is especially acutely manifested in the student age – the time of active participation in social spheres, performance of various social roles and focus on professional development. Studying the relationship between achievement motivation and social fears becomes extremely important in modern conditions, as it reveals complex mechanisms of regulation of social behavior, allowing a deeper understanding of how social evaluations affect the motivation and success of an individual. The results of the study have shown that the average level of manifestation of achievement motivation is typical for the majority of studied persons of student age. The allocation of the subjects according to the level of manifestation of achievement motivation has shown the presence of four groups (from a low to an extremely high level). The study of the features of the manifestation of social fears has proved that, according to the general sample, the studied students have a high level of fear of failure and defeat, at a medium level – fears of rejection, oppression and independence, and at a low level – fears of loss and communication. Based on the results of the correlation analysis, it has been concluded that a high level of achievement motivation is optimal for reducing various types of social fears. Negative (inverse) correlations between high level of achievement motivation and social fears indicate that as motivation increases, the intensity of fear of failure and defeat, fear of rejection and oppression, fear of loss, fear of independence, and fear of communication decreases. The conducted research has made it possible to confirm the assumption that social fears are characterized by age specificity during the student period; there are differences in the manifestation of social fears depending on the level of motivation to achieve success.

Постановка проблеми. Трансформаційні зміни у сучасному суспільстві призвели до певних негативних наслідків, кожен з яких вплинув на функціонування соціальних груп та щоденне життя кожної особи. Різкі зміни, що сталися в політичних, соціально-економічних, культурно-національних сферах, обсяг загроз, їх різно-

маніття та масштаб відображаються у свідомості кожного члена суспільства, що проявляється у втраті адаптаційних механізмів, збільшенні почуття безпомічності, невпевненості, депресії, тривоги та страху.

Страхи як чинники емоційних порушень мають свої патогенні особливості в кожному

віковому періоді, значно впливають на стресостійкість та гальмують особистісний розвиток. Неспроможність контролювати свій емоційний стан, пов'язаний із виникненням страху, призводить до неспроможності адекватно реагувати в певних соціальних ситуаціях та уникати можливих психотравмувальних чинників. Проблема соціальних страхів набуває особливого значення в студентському віці, оскільки цей період визначається активною участю особи в різних соціальних сферах, виконанням різноманітних соціальних ролей, зосередженням на професійному розвитку.

Під впливом зазначених кардинальних змін у суспільстві виникають нові культурні цінності, моральні норми та соціальні стандарти, які визначають ключові аспекти успішності під час оцінки особи як учасника соціальної взаємодії. У зв'язку із цим вивчення питання зв'язку між мотивацією досягнень та соціальними страхами на сучасному етапі розвитку суспільства є особливо цікавим, оскільки дослідження цих явищ у єдності відкриває складні механізми, що регулюють соціальну поведінку особистості та її залежність від соціальних оцінок.

Загальнотеоретичні аспекти проблеми страху окреслено в роботах К. Ізарда [14], Ф. Рімана [16], С. Томчука [10], З. Фройда [12], К. Хорні [3] та ін. Проблема соціальних страхів та вікових особливостей їх прояву досліджувалася В. Гузенко [4], Д. Кияшко [6], О. Скляренко [8].

Значну кількість наукових праць присвячено дослідженню певних видів соціальних страхів: соціальні страхи осіб студентського віку та їх психокорекція (А. Петрова [7]), взаємозв'язок страхів, фобій, тривожності із самоставленням особистості (Л. Терлецька, І. Кухар [9]).

Дослідженню проблеми мотивації досягнення присвячено значну кількість наукових робіт зарубіжних та вітчизняних (Г. Мюррей [15], Х. Хекхаузен [13], Т. Большакова [1], О. Гацелюк [2], С. Занюк [5], С. Федорчук [11] та ін.) учених. У дослідженнях підкреслюється сприйняття особистістю своєї взаємодії із соціальним оточенням, вплив соціально орієнтованих критеріїв успішності на напрям діяльності та її результативність. Водночас аналіз наукової літератури засвідчив дефіцит праць, у яких досліджуються особливості соціальних страхів, мотивації досягнення та їх взаємозв'язок в осіб студентського віку.

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку мотивації досягнень та переживання соціальних страхів в осіб студентського віку.

Результати дослідження. Страх є емоційним психічним станом, який базується на інстинкті самозбереження і виконує захисну функцію. Він супроводжується психологічними та фізіоло-

гічними проявами, які сигналізують про небезпеку для біологічного та соціального існування індивіда [8]. Соціальні страхи формуються під впливом соціально-психологічних стимулів, які є невід'ємною частиною процесу соціалізації. Особливість соціальних страхів виявляється у їх опосередкованому характері, коли об'єкти, що викликають страх, не мають можливості безпосередньо завдати шкоди людині, а також у їх широкому поширенні. Соціальний страх характеризується як еволюційно сформована поведінкова схильність адаптивного характеру, що є результатом соціалізації особистості, детермінується об'єктивними та суб'єктивними чинниками і носить ситуативний та особистісний характер. Будучи складним феноменом, соціальний страх впливає через емоційно-чуттєву сферу на поведінкові стратегії особистості. Він обмежує її здатність до самореалізації, значно скорочує соціальну активність та сприяє схильності до ізоляції. Під впливом внутрішніх емоційних переживань особистість прагне уникати потенційно травматичних ситуацій, що призводить до обмеження її соціальної діяльності [7].

Соціальний страх виявляє свої прояви на різних вікових етапах життя, оскільки кожен віковий період особистості є уразливим до виникнення та розвитку певних типів страхів. Студентський вік характеризується інтенсивним дозріванням особистості, переоцінкою цінностей і мотивації поведінки, формуванням якостей характеру та інтелекту, активним етико-моральним розвитком. З урахуванням соціальної ситуації розвитку особистості студентського віку до соціальних страхів у студентському віці відносяться такі: 1) взаємини, комунікація (страх тісних особистісних взаємин; страх соціальної (групової) ізоляції; страх самотності (страх комунікації; боязнь конфліктів; страх виявити власні почуття); 2) праця (навчання), соціум (страх втратити соціальний статус, гідність; страх перед злочинним світом (напад, звалтування, пограбування, тероризм); страх втратити роботу або місце навчання, соціальний статус; страх підлеглості/керівництва); 3) власне Я: (страх невдачі, провалу; страх критики, оцінки; страх власної неповноцінності; страх безглуздя існування, страх за власне майбутнє) [6; 10].

Різноманітність мотивів людської діяльності визначається різноманітністю комбінацій думок і відчуттів у людини. Тобто чим більше зацікавленість у справі відчуває особа, тим сильніше прагнення виконати її на високому рівні. У людини існують два основні мотиви, пов'язані з діяльністю, спрямовану на досягнення успіху: мотив досягнення успіхів і мотив уникнення невдач. Мотивація та емоції тісно пов'язані між собою і взаємодіють, оскільки вони представля-

ють два аспекти процесу регулювання поведінки. Емоція у системі регуляції діяльності може розглядатися як активатор і як наслідок мотивації. Емоційна оцінка допомагає людині чіткіше розуміти свої цілі та їх значущість; позитивні емоції, такі як радість або інтерес, стимулюють енергію і впливають на активізацію людини. Окрім цього, якість виконання діяльності залежить від інтенсивності мотивації: занадто високий рівень мотивації може призвести до зниження продуктивності через збільшення напруги, тривожності та стресу [1; 2; 4].

У дослідженні взяли участь 37 студентів різних факультетів Запорізького національного університету. Вік респондентів – 22–23 роки.

В основу дослідження було покладено *припущення* про те, що соціальні страхи характеризуються віковою специфікою в період студентства; існують відмінності у прояві соціальних страхів залежно від рівня мотивації досягнення успіху.

Психодіагностичний інструментарій становили такі методики: «Соціальні страхи» [7]; «Діагностика мотивації прагнення до успіху» (Т. Елерс) [5].

Перейдемо до аналізу результатів дослідження. Вивчення мотиваційної спрямованості осіб студентського віку на досягнення успіху дало змогу розподілити досліджуваних на чотири групи за рівнями прояву мотивації досягнення (від низького до надто високого рівня).

I групу (27,03% від загальної вибірки) досліджуваних становили студенти з низьким рівнем прояву мотивації досягнення успіху. Низький рівень прояву мотивації досягнення успіху характеризується відсутністю внутрішнього бажання досягати високих результатів та відсутністю прагнення до самовдосконалення. Особи з низьким рівнем мотивації часто не ставлять перед собою чітких цілей або ж не планує конкретних кроків для їх досягнення. Їм бракує самомотивації, тому вони часто залежить від зовнішніх стимулів, таких як схвалення з боку інших або матеріальні винагороди.

II групу (37,84% від загальної вибірки) респондентів становили студенти із середнім рівнем прояву мотивації досягнення успіху. Слід зазначити, що середній показник за вибіркою становить 15,31 бали, тобто для більшості досліджуваних осіб студентського віку характерний середній рівень прояву мотивації досягнення. Середній рівень прояву мотивації досягнення успіху характеризується помірним прагненням до досягнення цілей і самовдосконалення. Особи з таким рівнем мотивації зазвичай ставлять перед собою конкретні цілі і мають певний план для їх досягнення, однак їхні зусилля можуть бути не завжди послідовними або наполегливими.

До III групи увійшли студенти з високим рівнем прояву мотивації досягнення (27,03% від загальної кількості досліджуваних). Особи з високим рівнем прояву мотивації досягнення успіху характеризуються сильним внутрішнім прагненням досягати високих результатів і постійно вдосконалюватися. Вони ставлять перед собою чіткі, амбітні цілі і розробляють детальні плани для їх досягнення. Такі люди демонструють велику наполегливість, витривалість і здатність долати труднощі, не зупиняючись перед перешкодами.

IV група складається з 8,11% досліджуваних із надто високим рівнем мотивації досягнення. Особи з надто високим рівнем прояву мотивації досягнення успіху характеризуються надмірним прагненням до досягнення високих результатів, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Надто висока мотивація досягнення успіху може спричиняти надмірну критичність до власних можливостей, коли людина ставить перед собою надмірно амбітні цілі і не задовольняється досягненнями, навіть якщо вони є значними. Це може призводити до постійного невдоволення собою та своїми результатами.

Отже, для більшості досліджуваних осіб студентського віку характерний середній рівень прояву мотивації досягнення. Водночас розподіл досліджуваних за рівнями прояву мотивації досягнення показав наявність чотирьох груп за проявом цієї мотиваційної тенденції.

Діагностика соціальних страхів показала, що домінуючим у студентському віці є страх невдачі та поразки ($M=35,68$ бали). Особи з таким видом страху часто проявляють тривожність і невпевненість у різних аспектах свого життя, включаючи академічну, соціальну та професійну сфери, а також особисте життя. В академічній сфері вони відчують постійну тривогу перед іспитами, побоюються не скласти їх або отримати низьку оцінку, що може призводити до прокрастинації або до надмірного перфекціоністського ставлення до навчання. Вони також схильні постійно порівнювати себе з однокурсниками, боячись виявитися менш успішними або менш здібними. У соціальній сфері такі особи уникають нових завдань або проєктів через страх не впоратися або зробити помилку. Боязкість здатися невдахами в особистому житті змушує їх уникати романтичних стосунків через страх бути відкинутими або не виправдати очікування близьких людей чи партнера. Постійне прагнення бути кращими, першими в усьому може призводити до високого рівня стресу і тривоги. В особистісній сфері такі особи відчують глибоку невпевненість у власній цінності та здібностях, сумніваючись у своїх можливостях досягти успіху.

Страх неприйняття та пригнічення зафіксовано в досліджуваних на середньому рівні ($M=19,85$ бали). Особи із середнім рівнем прояву страху неприйняття і пригнічення зазнають помірної, але відчутної тривоги, що впливає на їхню поведінку та емоційний стан у різних сферах життя. Вони можуть почуватися невпевнено в ситуаціях, де їм потрібно взаємодіяти з іншими, особливо з авторитетними або референтними особами. Ці страхи включають страх критики, де вони побоюються отримати негативні відгуки про свою діяльність чи особистість, що може знижувати їхні мотивацію та самооцінку. Страх бути відторгненим референтними особами змушує їх надмірно турбуватися про думку близьких людей, колег або друзів, що може призводити до уникання певних ситуацій або надмірного прагнення до схвалення. Вони також можуть боятися отримати відмову, що впливає на їхнє бажання ініціювати нові проекти або відстоювати свої ідеї. Страх конфліктів і осуду змушує їх уникати відкритих суперечок або вираження незгоди, побоюючись негативної реакції з боку інших. Нарешті, страх здатися оточуючим дурним змушує таких осіб уникати ситуацій, де вони можуть виглядати некомпетентними або смішними, що може обмежувати їхню активність та соціальну взаємодію.

Страх втрати зафіксовано в респондентів на низькому рівні ($M=17,7$ балів). Особи з низьким рівнем прояву страху втрати загалом упевнені у своїх силах та здатні справлятися з викликами, що постають перед ними. Вони можуть мати деякі побоювання, але ці страхи не домінують у їхньому житті і не паралізують їхню активність або мотивацію. В особистому житті вони цінують свої стосунки і сім'ю, але не живуть у постійному страху їх втратити, вірячи у свою здатність підтримувати здорові стосунки і вирішувати конфлікти. Такі особи можуть інколи турбуватися про фінансове становище або зовнішність, але це не є центральним у їхньому житті. Вони цінують свої соціальні зв'язки і роблять зусилля для підтримки дружби, але не живуть у страху залишитися самотніми, маючи впевненість у своїй здатності знайти нових друзів у разі необхідності та готові вирішувати житлові питання у разі виникнення проблем. Щодо контролю над власним життям та статусу, такі особи здатні приймати рішення і контролювати свою долю. Вони впевнені у своїх здібностях і прагнуть досягати успіху, але не бояться можливих невдач і не дозволяють цим побоюванням стримувати їх.

Страх самостійності проявляється у студентів на середньому рівні ($M=11,39$ бали). Особи із середнім рівнем прояву страху самостійності зазнають певних труднощів у ситуаціях, де потрібно приймати самостійні рішення та брати на

себе відповідальність. Ці страхи можуть впливати на їхню поведінку та здатність досягати поставлених цілей, але вони не є настільки паралізуючими, щоб повністю заважати функціонуванню. У професійній та академічній сферах такі особи можуть уникати прийняття важливих рішень або брати на себе відповідальні завдання через побоювання зробити помилку або не впоратися із завданням. Вони можуть сумніватися у своїх здібностях до опанування нових навичок або знань, що може призводити до відкладання або уникання навчання, але за наявності мотивації та підтримки вони здатні подолати ці страхи й успішно вчитися новому. У соціальній сфері такі особи схильні уникати ризикованих ситуацій та вагатися під час вибору друзів чи соціального оточення, побоюючись зробити неправильний вибір або бути відкинутими. Особи із середнім рівнем прояву страху самостійності можуть відчувати тривогу перед великими життєвими змінами, такими як переїзд чи зміна роботи, але з підтримкою близьких людей і чітким планом дій вони здатні подолати ці страхи.

На низькому рівні в досліджуваних проявляється страх комунікації ($M=14,24$ бали). Особи з низьким рівнем прояву страху комунікації відчують менш виражену тривогу у ситуаціях, пов'язаних з соціальними контактами і виступами в громадських місцях. У міжособистісних взаємодіях вони можуть уникати ситуацій, де стають об'єктом загального зацікавлення, але це не перешкоджає їм у встановленні знайомств чи взаємодії в малих групах. Такі особи можуть відчувати дискомфорт у виявленні своїх емоцій перед іншими, але це не заважає їм у спілкуванні з близькими людьми чи друзями. Також вони можуть бути обережними у встановленні особистих меж у стосунках з іншими, але це не перешкоджає їм у побудові взаєморозуміння з оточуючими. У ситуаціях громадських виступів такі особи можуть відчувати тривогу перед публічними промовами, але це не заважає їм виступати, особливо за наявності підготовки та підтримки. Вони можуть уникати ситуацій, де їхні дії або слова можуть бути спостережені публікою, але це не стає критичною перешкодою для їхнього функціонування у суспільстві. Особи з низьким рівнем прояву страху комунікації можуть бути обережними у вступі в нові соціальні взаємодії, але зазвичай здатні подолати ці страхи і встановлювати позитивні взаємини з новими людьми.

Отже, за загальною вибіркою в досліджуваних студентів на високому рівні проявляється страх невдачі та поразки, на середньому рівні – страхи неприйняття, пригнічення та самостійності, а на низькому – страхи втрати та комунікації.

Відповідно до мети дослідження, було розраховано показники прояву соціальних страхів

студентів відповідно до рівнів прояву мотивації досягнення, тобто за виділеними нами чотирма групами досліджуваних.

Розглянемо специфіку прояву соціальних страхів в осіб із низьким рівнем мотивації досягнення (I група). За даними діагностики встановлено, що в респондентів цієї групи на високому рівні проявляються страхи невдачі й поразки ($M=40,41$ бали), страх неприйняття та пригнічення ($M=43,06$ бали) та страх самостійності ($M=28,43$ бали). Інші види страхів проявляються на середньому рівні.

Із метою перевірки припущення про те, що існують відмінності у прояві соціальних страхів залежно від рівня мотивації досягнення успіху, було використано кореляційний аналіз за К. Пірсоном.

У ході кореляційного аналізу ми встановили, що низький рівень мотивації досягнення успіху має позитивні зв'язки з усіма досліджуваними типами соціальних страхів:

- страх невдачі й поразки ($r=0,851$ при $p \leq 0,01$);
- страх неприйняття та пригнічення ($r=0,733$ при $p \leq 0,01$);
- страх втрати ($r=0,289$ при $p \leq 0,05$);
- страх самостійності ($r=0,647$ при $p \leq 0,01$);
- страх комунікації ($r=0,383$ при $p \leq 0,01$).

Це означає, що особи з низьким рівнем мотивації досягнення успіху частіше відчувають різні види соціальних страхів. Позитивні зв'язки вказують на те, що коли мотивація досягнення успіху знижується, інтенсивність соціальних страхів, таких як страх невдачі, страх неприйняття, страх пригнічення, страх втрати, страх самостійності та страх комунікації, зростає. Іншими словами, чим менше досліджувані студентського віку мотивовані досягти успіху, тим більше вони схильні до цих соціальних страхів.

Розглянемо специфіку прояву соціальних страхів в осіб із середнім рівнем мотивації досягнення (II група). За даними діагностики встановлено, що в респондентів цієї групи на високому рівні проявляються страхи невдачі й поразки ($M=31,32$ бали) та страх самостійності ($M=21,15$ бали). Інші види страхів проявляються на середньому рівні.

Кореляційний аналіз дозволив встановити, що середній рівень мотивації досягнення успіху має значущі зв'язки з такими типами соціальних страхів:

- страх невдачі й поразки ($r=0,403$ при $p \leq 0,01$);
- страх самостійності ($r=0,461$ при $p \leq 0,01$).

Це означає, що за результатами кореляційного аналізу було виявлено значущу взаємозалежність між середнім рівнем мотивації досягнення успіху і двома типами соціальних страхів: страхом невдачі й поразки, а також страхом самостійності. Іншими словами, люди із середнім рівнем мотивації досягнення успіху мають помітний

зв'язок із цими соціальними страхами. Це може означати, що ті, хто має середню мотивацію досягати успіху, певною мірою схильні відчувати страх перед невдачею та поразкою, а також страх перед необхідністю бути самостійними. Ці страхи можуть впливати на їхню мотивацію та поведінку у ситуаціях, що вимагають досягнення успіху або прийняття відповідальності за власні дії.

Розглянемо специфіку прояву соціальних страхів в осіб із високим рівнем мотивації досягнення (III група). За даними діагностики встановлено, що в респондентів цієї групи всі види страхів проявляються на низькому рівні: страх невдачі й поразки ($M=15,3$ бали), страх неприйняття та пригнічення ($M=7,04$ бали), страх втрати ($M=18,51$ бали), страх самостійності ($M=10,32$ бали), страх комунікації ($M=7,25$ бали).

За результатами кореляційного аналізу ми встановили, що високий рівень мотивації досягнення успіху має негативні (обернені) зв'язки з усіма досліджуваними типами соціальних страхів:

- страх невдачі й поразки ($r=-0,507$ при $p \leq 0,01$);
- страх неприйняття та пригнічення ($r=-0,802$ при $p \leq 0,01$);
- страх втрати ($r=-0,375$ при $p \leq 0,01$);
- страх самостійності ($r=-0,293$ при $p \leq 0,05$);
- страх комунікації ($r=-0,784$ при $p \leq 0,01$).

Тобто за результатами кореляційного аналізу було виявлено негативні (обернені) зв'язки між високим рівнем мотивації досягнення успіху і різними типами соціальних страхів. Негативні кореляційні коефіцієнти (r) вказують на те, що зі зростанням мотивації досягнення успіху зменшується інтенсивність усіх досліджуваних соціальних страхів. Таким чином, високий рівень мотивації досягнення успіху сприяє зниженню різних видів соціальних страхів, що може позитивно впливати на поведінку і емоційний стан особистості студентського віку.

Розглянемо специфіку прояву соціальних страхів в осіб із надто високим рівнем мотивації досягнення (IV група). За даними діагностики встановлено, що в респондентів цієї групи всі види страхів проявляються на середньому рівні: страх невдачі й поразки ($M=29,25$ бали), страх неприйняття та пригнічення ($M=19,11$ бали), страх втрати ($M=19,12$ бали), страх самостійності ($M=11,44$ бали), страх комунікації ($M=16,09$ бали).

Кореляційний аналіз дав змогу зафіксувати значущі зв'язки між надто високим рівнем мотивації досягнення успіху та такими типами соціальних страхів:

- страх невдачі й поразки ($r=0,526$ при $p \leq 0,01$);
- страх неприйняття та пригнічення ($r=0,257$ при $p \leq 0,05$).

Отже, кореляційний аналіз виявив значущі зв'язки між надто високим рівнем мотивації досягнення успіху і певними соціальними страхами, а саме: страхом невдачі й поразки та страхом неприйняття та пригнічення. Це може свідчити про те, що коли мотивація досягнення успіху стає надмірно високою, вона може супроводжуватися підвищеним рівнем цих соціальних страхів. Іншими словами, особи, які мають надто сильне прагнення досягати успіху, можуть більше боятися невдач і поразок, а також відчувати страх неприйняття і пригнічення. Це може бути пов'язано з тим, що надмірна мотивація створює високий тиск на особу, збільшуючи тривожність і страх перед можливими невдачами та соціальними наслідками.

Виходячи з результатів проведеного дослідження та кореляційного аналізу, можна зробити висновок, що високий рівень мотивації досягнення успіху є оптимальним для зниження різних типів соціальних страхів. Негативні (обернені) зв'язки між високою мотивацією досягнення успіху і соціальними страхами вказують на те, що зі зростанням мотивації зменшується інтенсивність страху невдачі й поразки, страху неприйняття та пригнічення, страху втрати, страху самостійності та страху комунікації. Це свідчить про те, що високий рівень мотивації досягнення успіху може допомогти людині ефективніше долати ці страхи, сприяючи покращенню емоційного здоров'я та загальної якості життя. Отже, такий рівень мотивації можна вважати оптимальним для підтримання психологічного благополуччя та успішної соціальної адаптації.

Висновки і перспективи подальших розробок у напрямі дослідження. У статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку мотивації досягнень та пере-

живання соціальних страхів в осіб студентського віку. Результати дослідження показали, що для більшості досліджуваних осіб студентського віку характерний середній рівень прояву мотивації досягнення. Водночас розподіл досліджуваних за рівнями прояву мотивації досягнення показав наявність чотирьох груп за проявом цієї мотиваційної тенденції (від низького до надто високого рівня). Вивчення особливостей прояву соціальних страхів показало, що за загальною вибіркою в досліджуваних студентів на високому рівні проявляється страх невдачі та поразки, на середньому рівні – страхи неприйняття, пригнічення та самостійності, а на низькому – страхи втрати та комунікації. Відповідно до мети дослідження, було розраховано показники прояву соціальних страхів студентів відповідно до рівнів прояву мотивації досягнення (за чотирма групами досліджуваних). За результатами кореляційного аналізу зроблено висновок про те, що високий рівень мотивації досягнення успіху є оптимальним для зниження різних типів соціальних страхів. Негативні (обернені) зв'язки між високою мотивацією досягнення успіху і соціальними страхами вказують на те, що зі зростанням мотивації зменшується інтенсивність страху невдачі й поразки, страху неприйняття та пригнічення, страху втрати, страху самостійності та страху комунікації. Припущення про те, що соціальні страхи характеризуються віковою специфікою в період студентства, існують відмінності у прояві соціальних страхів залежно від рівня мотивації досягнення успіху, було підтверджено.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики вважаємо дослідження прояву соціальних страхів у студентському віці з урахуванням гендерного аспекту; розроблення програми з оптимізації прояву соціальних страхів у студентській молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большакова Т.В., Большакова А.М. Професійні самоекспектації та мотивація досягнення студентів музично-виконавських спеціалізацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 5. Т. 2. С. 77–82.
2. Гацелюк О.С. Мотивація досягнення успіху сучасних студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. № 7. С. 65–69. <https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7260>
3. Горні К. Невротична особистість нашого часу (The Neurotic Personality of our Time), 1937. / пер. з англ. Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. 186 с.
4. Гузенко В.А. Особливості переживання соціального страху з різними рівнями мотивації досягнень у юнацькому віці : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2009. 246 с.
5. Занюк С.С. Психологія мотивації. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
6. Кияшко Д.Ю. Психологічні умови подолання страхів в юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2014. 20 с.
7. Петрова А.С. Особливості психокорекції соціальних страхів у студентів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 232 с.
8. Склярченко О.М. Психологічні детермінанти та психокорекція шкільних страхів у молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 246 с.

9. Терлецька Л., Кухар І. Взаємозв'язок страхів, фобій, тривожності із самоставленням особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 1(11). С. 57–63. DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1\(11\).11](https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1(11).11)
10. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНУ»,. 2018. 200 с.
11. Вплив мотивації досягнення успіху та уникнення невдач на властивості уваги кваліфікованих гандболісток / С. Федорчук та ін. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2023. С. 33–38. <https://doi.org/10.32652/spmed.2022.2.33-38>
12. Фройд З. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. П. Таращука. Київ : Основи, 1998. 709 с.
13. Heckhausen H. *The Anatomy of achievement motivation*. New York : Academic Press, 2013. 236 p.
14. Izard C.E. *The Psychology of Emotions*. New York : Plenum Press, 1991. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4899-0615-1>
15. Murray A.H. *Explorations in Personality*. Oxford University Press, 2007. 816 p.
16. Riemann F. *Anxiety. Using Depth Psychology to Find a Balance in Your Life* (translated by Greta Dunn), Munich / Basel : Ernst Reinhardt. 2008, 220 p.

REFERENCES

1. Bolshakova T.V., Bolshakova A.M. (2018). Profesiini samoekspektatsii ta motyvatsiia dosiahnennia studentiv muzychno-vykonavskykh spetsializatsii [Professional self-expectations and achievement motivation of students of music and performance specializations]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. 5(2): 77–82. [in Ukrainian].
2. Hatseliuk O.S. (2022). Motyvatsiia dosiahnennia uspikhu suchasnykh studentiv VNZ [Motivation to achieve success of modern university students]. *Aktualni problemy psykholohii v zakladakh osvity – Actual problems of psychology in educational institutions*. 7: 65–69. <https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7260> [in Ukrainian].
3. Horni K. (2016). Nevrotychna osobystist nashoho chasu [The Neurotic Personality of our Time]. Nyköping [in Ukrainian].
4. Huzenko V. A. (2009). Osoblyvosti perezhyvannia sotsialnoho strakhu z riznymy rivniamy motyvatsii dosiahnen u yunatskomu vitsi [Peculiarities of experiencing social fear with different levels of achievement motivation in youth]: *Candidate`s thesis*. Odessa [in Ukrainian].
5. Zaniuk S.S. (2002). Psykholohiia motyvatsii [Psychology of motivation]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
6. Kyiashko D.Yu. (2014). Psykholohichni umovy podolannia strakhiv v yunatskomu vitsi [Psychological conditions for overcoming fears in youth]: *Candidate`s thesis abstract*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Petrova A.S. (2015). Osoblyvosti psykholohicheskoi korektsii sotsialnykh strakhiv u studentiv [Peculiarities of psychocorrection of social fears in students]: *Candidate`s thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Skliarenko O.M. (2005). Psykholohichni determinanty ta psykholohicheskii korektsiia shkilnykh strakhiv u molodshykh shkoliariv [Psychological determinants and psychocorrection of school fears in younger schoolchildren]: *Candidate`s thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Terletska L., Kukhar I. (2020). Vzaiemozviazok strakhiv, fobii, tryvozhnosti iz samostavleniam osobystosti [Relationship of fears, phobias, anxiety with self-identification of the individual]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University*. 1(11): 57–63. [https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1\(11\).11](https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1(11).11) [in Ukrainian].
10. Tomchuk S.M., Tomchuk M.I. (2018). Psykholohiia tryvohy, strakhu ta ahresii osobystosti v osvitnomu protsesi [Psychology of anxiety, fear and aggression of the individual in the educational process]. Vinnytsia: KVNZ «VANO». [in Ukrainian].
11. Fedorchuk S., Petrovska T., Khmelnytska I., Arnautova L., Kohut I., Petrushevskiy Ye. (2023). Vplyv motyvatsii dosiahnennia uspikhu ta unykennia nevdach na vlastyvoli uvahy kvalifikovanykh handbolistok [The influence of motivation to achieve success and avoid failure on the attentional properties of qualified female handball players]. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia – Sports medicine, physical therapy and occupational therapy*. 33–38. <https://doi.org/10.32652/spmed.2022.2.33-38> [in Ukrainian].
12. Froid Z. (1998). Vstup do psykhoanalizu [Introduction to psychoanalysis]. Kyiv : Osnovy. [in Ukrainian].
13. Heckhausen H. (2013). *The Anatomy of achievement motivation*. New York : Academic Press.
14. Izard C.E. (1991). *The Psychology of Emotions*. New York: Plenum Press. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4899-0615-1>
15. Murray A.H. (2007). *Explorations in Personality*. Oxford University Press.
16. Riemann F. (2008). *Anxiety. Using Depth Psychology to Find a Balance in Your Life* (translated by Greta Dunn), Munich / Basel: Ernst Reinhardt.